

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Яроша Ярослава Богдановича
«Політична конкуренція парламентських партій»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук
за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Необхідність дослідження пропонованої теми зумовлена потребою концептуального осмислення особливостей політичної конкуренції парламентських політичних партій. Звернення до цієї проблеми повною мірою відповідає тенденціям розвитку світової та вітчизняної політичної науки, адже початок ХХІ ст. ознаменувався значним підвищеннем інтересу до групової політики, зокрема щодо діяльності політичних партій. На всіх етапах розвитку суспільства, особливо в кризові періоди, політичні партії перебирають на себе корелюючу роль, спрямовуючи енергію громадян на творчу діяльність і тим самим формуючи політичні інститути. Зростання чисельності політичних партій переходить у якісно вищу форму – виникнення партійної системи, що охоплює майже усі сфери суспільного життя. У зазначеному контексті варто звернути увагу на відсутність комплексних досліджень проблеми політичної конкуренції парламентських партій у вітчизняній політичній науці. У відповідності з цим актуальність даної роботи є очевидною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків роботи ґрунтуються на послідовному дотриманні визначені методології і науково вмотивованих мети і завдань, об'єкта і предмета дослідження. Автор в повній мірі розкриває мету дисертації, що полягає у виявленні закономірностей та особливостей політичної конкуренції парламентських партій. Дослідження базується на ґрутовній методологічній основі. Дисертантом використані загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема методи аналізу й синтезу, дедукції та індукції, біхевіоралізму, моделювання й інші, що стосувалися безпосередньо організації та процедури розгляду визначених завдань. Успішне виконання завдань та досягнення мети дослідження

зумовлені застосуванням сукупності методів, що дало змогу виявити причинно-наслідкові зв'язки й особливості політичної конкуренції парламентських політичних партій.

Роль базової методологічної установки в дослідженні виконує неоінституційний підхід. Він дав змогу розглядати парламентські політичні партії не лише як суб'єкт політичного процесу з притаманними їм властивостями, а й виявiti поведінкові мотиви й цінності, що спрямовували діяльність політичних партій у тому чи іншому парламентському виборчому циклі. Використання неоінституційного підходу сприяло дослідженню концепту відкритості у функціонуванні політичних партій, оскільки в основу цієї концепції політики покладено уявлення про принципову відкритість політичного процесу та політичну рівність громадян. Автор цілком слушно зазначає, що на політичну конкуренцію партій впливають об'єктивні й суб'єктивні чинники та умови, у яких вони взаємодіють під час виборчого процесу.

У дисертації привертається увага до використання методики бенчмаркінгу, яка дає змогу покращити іміджеві показники політичної партії порівняно з іншими конкурентами. Бенчмаркінг створює своєрідну базу аналогій, яка може бути застосована як еталонний об'єкт поглибленого предметного дослідження. Причому цілі тих політичних партій, котрі використовують методику бенчмаркінгу, можуть бути різними: покращити іміджеві позиції політичної партії; зменшити витрати на виборчу кампанію; упроваджувати сучасні технології у виконанні політичної діяльності або збільшити ефективність тих, що вже використовуються; визначити проблемні місця у виборчому циклі; розробити нові законопроекти або запропонувати нові галузеві реформи; покращити менеджмент політичної партії тощо (с. 31).

У першому розділі охарактеризовано стан наукової розробки проблеми, теоретичні засади, обґрунтовано роль та місце політичних партій у політичному процесі. Здійснено аналіз наукової літератури і джерел щодо

напрямів дослідження проблеми функціонування політичних партій, як суб'єктів політичного процесу. Проведено комплексне дослідження стану наукового розроблення проблеми політичної конкуренції парламентських партій у зарубіжній та вітчизняній політичній науці. Вагомим здобутком автора є привернення уваги до проблеми амбівалентності в парламентській діяльності політичних партій. Він, зокрема, зазначає, що, з одного боку, політичні партії є інституціями громадянського суспільства й не потребують контролю за їхньою діяльністю, оскільки створені самими громадянами для завоювання влади; з іншого – коли політична партія долає прохідний бар'єр і стає парламентською, то, здобувши владу, вона стає об'єктом громадянського суспільства та потребує контролю.

У другому розділі обґрутовано базові поняття дослідження, методологічні підходи до вивчення політичної конкуренції парламентських партій. Дисертант слушно зауважує, що при розробці стратегії для політичної партії необхідно чітко уявляти можливості й загрози на кожному з етапів виборчої кампанії. Для ефективної конкурентної боротьби потрібно зменшити вплив чинників, які заважають реалізовувати стратегію. Аналізуючи сильні й слабкі сторони, обов'язково слід звертати увагу на внутрішньопартійну демократію та політичну культуру лідерів політичної партії. Дані чинники будуть визначати можливості й обмеження при виборі напрямків розвитку організації. Здійснюючи аналіз ринку і загроз проведення виборчої кампанії, необхідно здійснювати детальний аналіз ключових конкурентів. Це допоможе краще зрозуміти сильні сторони політичної партії під час виборчої кампанії і проаналізувати можливі дії конкурентів при виборі нової стратегії або створенні нового бренду (с.123–124).

У третьому розділі розкриваються міжнародні та вітчизняні стандарти правового регулювання та фінансування політичних партій. Здобувач слушно зазначає, що з розвитком законодавства щодо функціонування політичних партій ступінь регулювання цих суб'єктів політики в різних державах є різним через відмінності у правових традиціях та конституційному порядку.

Політичні традиції, політична культура й історичний розвиток кожної країни та її унікальний культурний контекст природним чином **перешкоджають** розробці універсального, єдиного набору норм для політичних партій. Однак, основні доктринальні положення демократичного політичного режиму через визнання прав людини дозволяють розглянути деякі спільні міжнародні принципи, які можна застосовувати до будь-якої правової системи з метою аналізу правових аспектів функціонування політичних партій (с.138).

У четвертому розділі охарактеризовано чинники та етапи інституційного розвитку політичних партій. Дисертант слушно зауважує, що важливим чинником для підвищення конкурентоспроможності політичної партії є її будівництво на нових засадах. Особливість розбудови парламентської партії має здійснюватися на горизонтальному рівні, а не на вертикальній ініціативі з реальними правами місцевих осередків політичної партії (с. 292). У цьому розділі автор привертас увагу до дуже важливої проблеми – взаємодії політичних партій і громадських організацій. Зазначається, що в Україні громадські організації стають лідерами довіри з боку населення. У громадян існує повна або переважна довіра до волонтерських і громадських організацій в Україні, водночас довіра до парламентських політичних партій становить не більше 10 %. На цій основі обґрунтовано думку про те, що політичні партії в Україні, які змагаються за здобуття чи утримання влади, мають використати ресурс довіри до громадських організацій. Для цього їм потрібно співпрацювати з цими інституціями та залучати їхніх лідерів в орбіту своїх політичних інтересів.

У п'ятому розділі розкривається комунікація політичних партій із виборцями та здійснюється аналіз регіональних особливостей політичної конкуренції українських парламентських партій. Варто погодитися з дисертантом, що в Україні майже за десятиліття – з 2006 по 2015 роки – інтенсивність політичної конкуренції між політичними партіями зросла. Результати виборів у зазначений період свідчать про те, що відбулися помітні зміни щодо електоральних уподобань виборців. У 2015 р. на місцевих

виборах до представницьких органів влади спостерігаємо відсутність домінування однієї партії, яка перемагає у більшості областей та констатуємо незначні розриви між політичними партіями, що зайняли перші та другі місця. Це свідчить про фрагментацію електорального простору та збільшення кількості конкурентних партій в Україні (с. 346).

Об'єкт, предмет, мета і завдання дисертаційного дослідження відповідають змісту роботи та узгоджені з висновками. Важливою кваліфікаційною ознакою дисертації є наукова новизна одержаних результатів. Дисертантові вдалося розробити цілісну авторську концепцію дослідження політичної конкуренції парламентських партій. Як слушно зауважує сам автор, конкурентоспроможність політичної партії – це комплексна порівняльна характеристика її потенціалу, що відображає сукупність індикаторів якості використання ресурсів (економічних, соціальних, силових, інформаційних, демографічних, правових тощо), організаційних можливостей, які визначають ефективність потенціалу політичної партії під час конкретних виборів (національних, місцевих) у певний проміжок часу щодо сукупності індикаторів інших політичних партій (с. 32).

Структура дисертації, на наш погляд, є достатньо продуманою, широко використані можливості сучасних теоретичних і емпірических методів, що дозволило значно поглибити дослідження. Не викликає заперечень послідовність розділів та їх тематична спрямованість. Варто відзначити фаховий відбір і вдалу систематизацію різноманітного фактологічного матеріалу, використати грунтовну наукову розробку проблеми у зарубіжній та вітчизняній науці.

Основні положення та результати проведеного дисертантом дослідження викладено у 55 наукових працях, вісім з яких опубліковано у зарубіжних періодичних виданнях, десять у журналах та збірниках, що внесені до міжнародних наукометричних баз. Основні положення та висновки дослідження доповідалися автором на 28 науково-практичних

конференціях, з яких 8 – міжнародних та 20 – всеукраїнських. Тематика опублікованих праць відображає структуру дисертаційної роботи.

Основні ідеї роботи не викликають заперечень та характеризуються самостійністю авторського дослідження. Зроблені дисертантом висновки цілком обґрунтовані, виважені й об'єктивні. Дисертант виділяє основні положення, які дозволяють говорити про належний рівень виконання поставлених завдань і загальну реалізацію мети наукового дослідження.

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Я. Б. Яроша, необхідно висловити деякі зауваження та побажання:

1.Зважаючи на регіональну неоднорідність українського суспільства та поступове посилення впливу регіональних еліт в умовах децентралізації, в роботі варто було б звернути більшу увагу на те, як цей чинник відображається на особливостях політичної конкуренції парламентських партій в Україні.

2.Вірогідно в Україні ще довго не буде вирішене питання щодо спільног, узгодженого спрямування зусиль влади і опозиції на консолідацію суспільства. З огляду на це, варто було б уточнити, яку роль виконують опозиційні парламентські й позапарламентські політичні партії та які методи використовують вони у своїй політичній діяльності. А також яким є і яким має бути ставлення провладної та інших парламентських партій до партійної опозиції. Бажано було б показати також взаємозв'язок між станом розвитку громадянського суспільства і специфікою політичної конкуренції.

3.Як відомо, партії в Україні перебувають під значним олігархічним, фінансово-економічним впливом. Звідси доцільно було б акцентувати більшу увагу на ролі фінансово-промислових груп у конкурентній боротьбі парламентських партій.

Загалом представлена дисертація є самостійною кваліфікованою працею, що містить обґрунтовані результати проведених розробок і наукову новизну, які становлять цінність для вітчизняної політичної науки і суспільно-політичної практики. Логіка викладу матеріалів дисертаційного

дослідження, структура та стиль дозволяють вважати його самостійною завершеною працею. Обсяг дисертації відповідає вимогам до дисертаційних досліджень. Зміст автореферату і основні положення дисертації ідентичні. Проведений аналіз роботи дає підстави для висновку, що дисертаційне дослідження Яроша Ярослава Богдановича «Політична конкуренція парламентських партій» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), й відповідно його автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент:

Доктор політичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу правових проблем політології
Інституту держави і права
Імені В. М. Корецького НАН України

В. Н. Горбатенко

